

nek a kötetben. Mindenki igazat kell, hogy adjon Osváthnak abban, hogy Molnár Ferenc, Herczeg Ferenc és Zilahy Lajos drámái, különösen tartalmi szempontból nem a magyar szocialista realista dráma példaképei. Osváth éles elutasítására szükség lehetett, hiszen a mai magyar színpadot esetleg eluráló Molnár-renezánsz például valóban felesleges, az írók egész életművének a felmérésében azonban egy kissé árnyaltabb is lehetett volna. Ebből a szempontból példamutatóan differenciáltabb Hegedűs Géza és Kónya Judit értékelése: *A magyar dráma útja* című kötetükben, vagy Szabolcsi Miklós jellemzése a *Kis magyar irodalomtörténet*ben.

Bár valószínű, hogy a szerzőnek nem volt szándékában a teljesség igényével fellépni, a fejezet cím alapján mégis hiányérzetet kelt a haladónak számító XX. századi magyar drámaírók felsorolása. A mi igazi XX. századi örökségünk drámaíróinak mi is azokat valljuk, akiket Osváth, de a teljesség igényéből nézve XX. századi drámairodalmunkat méltán hiányolhatunk néhány olyan drámaírót, akik bár nem tartoznak igazi örökségünk élvonalába, de néhány művükkel, életük és pályájuk egy bizonyos időszakában több-kevesebb eszmei tisztázottsággal és művészi erővel mégis csak helyt kell hogy kapjanak XX. századi irodalmunkban. Gondolunk itt elsősorban Földes Imre, Bíró Lajos, Lengyel Menyhért, Fényes Samu és Thury Zoltán néhány drámájára.

Negatívuma ennek a fehéren-feketén látó szemléletnek az is, hogy nem tud vagy nem akar mit kezdeni az olyan drámaíróval, mint Heltai Jenő. Pedig a XX. század magyar drámaírói közül nem lehet kirekeszteni. *A néma levente* kórának elüzletiesedett színpadi termékeivel szemben költőségével, a fokozódó fasizmussal szemben pedig a szebb élet utáni vágy jelképével hatott. A felszabadulás után írt mesejátékaival pedig XX. századi drámairodalmunknak egy kissé elhanyagolt területét emelte művészi szintre.

Sokoldalúan és alaposan elemzi viszont Osváth Németh László drámáit, felfedezőleg hat a magyar avantgárd színház olyan művelőinek a felidézése, mint Mácza János és Lékai János.

Rokonszenves az a harcos szenvedélye, amellyel az új magyar drámák bemutatása mellett száll síkra. Világosan látja, mi a magyar színházak feladata a külföldi drámákkal szemben: bemutatni azt, ami valóban érték, de az igényteleneket elutasítani. Bátorabban színpadot adni a mai cseh és lengyel dráma új kezdeményezéseinek.

Tulajdonképpen akármiről ír Osváth, akár régi, akár új magyar drámákról, akár új, vagy régi színjátszói stílusról, rendezésről, díszletről, mindig sok igazság van abban amit mond. Nagy anyagismerettel, logikusan

építi fel elgondolásait, de a kötet címének szellemében egy kicsit mindig türelmetlenül, egyoldalúan.

Vegyük példának néhány gondolatát a korszerű színházról. Kétségtelenül minden korszak teljes joggal arra törekedett, hogy kialakítsa a maga formanyelvét. Így volt ez a múltban, így van ez ma is. De ez a korszerűség mégis elsősorban tartalmi és csak másodsorban formai. Azonkívül számtalan művészi példa mutatja azt, hogy az új tartalmat régi formában is lehetett és lehet hatásosan ábrázolni és viszont az új forma nem mindig jelent egyben hatásos művészi szintet. Az új, korszerű formával kapcsolatban beszél a narrátorról, ami tulajdonképpen nem is új, ezt ő is látja, az epikus színházról, arról, hogy a dráma az értelemhez szóljon, Brechtől és az emocionális dráma és színjátszói stílussal szemben Diderot elvéről, Pirandellóról és a görögökről, a naturalizmussal szemben a lényegre törő, intellektuális feszülésű játékról. Kétségtelen, hogy a mai közönség az értelmi hatások iránt fogékonyabb és igényesebb, de a lelki élet egységét alkot, amelyben az értelem mellett az érzelmenek és az akaratnak is szerepet kell játszania. A narrátor szerepeltetése bizonyos témák feldolgozásához hasznos lehet, de nem kell azt hinni, hogy csak az a modern dráma, amelyben narrátor van.

Osváth tanulmánykötetét azzal a fájó érzéssel tesszük le, nagy kár, hogy nem vitatkozhatunk vele tovább. Csonkán maradt életműve így is még sokáig gondolatokat ébreszt és vitára serkent.

Kálmán László

A Newyorktól a Hungáriáig. Szerkesztette: Konrádné Gálos Magda. Bp. 1965. Minerva K. 283 l.

A híres, sőt legendás kávéházról — ahol egykor Kiss József, Gárdonyi, Ambrus, Heltai, Bródy, Molnár Ferenc, Ady, Osvát, Somlyó Zoltán, Móricz, Krúdy és irodalmunk oly sok más jelentős alakja pihent meg, beszélgetett, vitatkozott, tréfálkozott és nem utolsósorban: *alkotott* — szól ez a szép nyomdai kiállítású, bőségesen illusztrált kötet.

Az emlékkönyv első része *A régi Newyork élete* címet viseli; itt Krúdy, Kosztolányi Dezső, Kosztolányiné, Szép Ernő, Karinthy Frigyes és mások visszaemlékezéseit és költeményeit találjuk. Kár, hogy ezek az írások (Tersánszkyé, Simándi Béláé és még egy-kettő kivételével) *utánközlések*, — több közülük kiváltképpen közismert szöveg (részletek Krúdy-kötetéből, Kosztolányi *Esti Kornéljából*, Karinthy *Igy irtok ti-jéből*,

Tóth Árpád *Körúti hajnal* c. verse stb). A kötet első részében közreadott írások közül legérdekesebbek és legbecesebbek Tersánszky J. Jenő memoárjai Osvát Ernőről és más író-kortársairól.

A következő rész (*Művészek világa*, — írták Demeter Imre, Herman Lipót stb.) már olyan írásokat tartalmaz, amelyek e kötet számára készültek. A Newyorkban megfordult nagy színészekről és rendezőkről (Csortos, Beregi, Rátkai, a mártírhalált halt Horváth Árpád), a prominens zeneszerzőkről és képzőművészekről (Weiner Leó, Bartók, Kernstok, Szőnyi, Fényes Adolf), a filmélet képviselőiről (Korda Sándor, Kertész Mihály), a kávéház pár kiváló külföldi vendégéről (Thomas Mann, Richard Strauss, Saljapin) olvasunk ezeken a színes oldalakon. Egyik-másik emlékezésben azonban zavaró a magasztaló szuperlatívuszok, a dörgő bókók áradata; főleg ha *élő* művészekről van szó, akkor sérti ez az ízlést. (E megjegyzésünk elsősorban Biai-Főglein István képzőművészeti krónikájára vonatkozik.)

A harmadik fejezetet (*A kávéház humora*) teljes egészében egyetlen szerző, Kálmán Jenő írta, aki hol mulattató, hol bágyadtabb humorú történeteket ad elő, középpontjukban Rákosi Viktor, Nagy Endre, Kemény Simon, Szász Zoltán és mások alakjával. A szerkesztői „húzás” (esetleg a teljes elhagyás) némely adoma esetében kívánatos lett volna; így például a *Büszke lehet a nevére* c. kis humoreszknak a Newyork kávéházhoz csak egészen elenyésző köze van.

A *Hűsz év története* c. utolsó rész a felzabálás utáni Newyork kávéház, a mai Hungária étterem életéről ad képet. Vajda Miklós, Zelk Zoltán és Karinthy Ferenc e fejezet legemlékezetesebb írásainak szerzői — Zelk Nagy Lajos, Karinthy Ferenc Keller Andor arcképének megrajzolásával gazdagította a kötetet.

A könyvben közölt karikatúrák és egyéb illusztrációk legtöbbje Szigethy Istvántól, Herman Lipóttól és Biai-Főglein Istvántól való, művészi értékükkel azonban elsősorban Major Henrik, Ferenczy Béni, Szántó Piroska és Csernus Tibor munkái emelked-

nek ki. Kitérnék egy nagy „amatőr képzőművész”: Karinthy Frigyes Füstől és Kosztolányiról készített ceruzarajzai. A nagybányai születésű és a század eleji fiatal modern festők (Csáktornyai, Tihanyi Lajos stb.) baráti köréhez tartozott Tersánszkyknak is örömmel látjuk egy rajzocskáját a 77. lapon.

A kötet egyik munkatársa, Ruffy Péter nem túloz, amikor megállapítja: „A Newyork nélkül szegényebb lenne a magyar irodalom”, — anélkül a Newyork nélkül, amelyre Füst Milán mint „ifjúságunk szent kávéháza”-ra emlékezik vissza. Ez az irodalom- és művészettörténeti nevezetességű kávéház tehát kétségekívül megérdemelt egy emlékkötetet, amely azonban értékesebb lett volna, ha a szerkesztő kevésbé tágkeblű, és ha nem juttat nyilvánosságot pár — részben öncélúan kedélyeskedő, részben szétfolyó, túlméretezett — írásnak. A régi mondás e kötetre is érvényes: kevesebb több lett volna; egy — mintegy öt-hat ívvel — „karcsúbb” könyv méltóbb lett volna a *Nyugat* első nemzedéke nagyjaihoz, akik e kötet igazi hősei.

A könyv olvasóját — a szószaporító és kevésbé szellemes részleteken kívül — pár egyéb gikszeris bosszantja. A 12. és 184. lapon Kmetty István festőművészről olvasunk; a kiváló idős mesternek, Cézanne hűséges követőjének valójában János a keresztneve. — A 228. lapon Lotz Károly „vászonra festett freskójáról” ír Ruffy. Nem kell sokat érteni a képzőművészeti terminus technicusokhoz, hogy valaki tudja: a freskó *mindig* falfestmény; „vászonra festett freskó” — fából vaskarika. — A 223. lapon meglepődve értesülünk arról, hogy a körúti MIÉNK-kávéházban „született meg a magyar impresszionizmus és naturalizmus”. Eddig úgy tudtuk, hogy Szinyei-Merse, majd a nagybányai művészek (Ferenczy Károly, Hollósy) festőállványán született meg a magyar naturalista és impresszionista piktúra...

Egy-két közhely (Osvát „önkezeléssel vetett véget életének”, 216.) és germanizmus („pont két óraker”, 9.) is felbukkan a könyv oldalain.

Dévényi Iván